Марина С. Јањић[1]
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

УДК 371.3::811.163.41'36]:159.937.51
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.09

МОТИВАЦИОНА И КОГНИЦИОНА УЛОГА БОЈА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Рад се бави истраживањем утицаја боја на рецепцију градива из области граматике српског језика. Иако је одавно препознат несумњив перцептивни утицај боја у свим животним областима, веома је мала пажња посвећена овој теми у теорији наставе српског језика. Кључно питање од кога полазимо јесте да ли боје могу утицати на перцепцију градива у области наставе српског језика, а затим и које су то боје које могу појачати концентрацију ученика, усмерити њихов фокус на битне наставне садржаје, подстаћи перцепцију и оснажити меморију, утицати на креативност ученика и створити емоционално-подстицајну и пријатну атмосферу у учионици.
Други круг питања који нас занима тиче се начина на који се боје могу примењивати у настави српског језика. Посебно, да ли се утицај боја односи и на колорит наставних средстава, те просторија за учење и рад, тј. колико је важно присуство боја у учионици, у уџбеницима, наставним листићима односно виртуелним страницама и зидовима дигиталних уџбеника, на који начин их треба комбиновати, које боје бирати и шта оне симболизују. У раду су након теоријског истраживања представљени резултати испитивања мишљења студената Филозофског факултета у Нишу о бојама. Синтеза добијених резултата у форми закључака биће сигуран путоказ свима онима, пре свега студентима и наставницима, који се у теорији и пракси баве наставом српског језика.

Кључне речи: српски језик, настава, боје, когниција, перцепција, меморија, концентрација, креативност

1. Увод

Боја је енергија која ствара расположења.
(Фолмар)

Колорит одвајкада представља предмет интересовања уметника и научника разноврсних дисциплина (филозофских, биолошких, антрополошких, психолошких, физичких), док код обичног човека провоцира креирање ставова и избора, те изазива нарочита осећања. Стога и не чуди да је управо спектар боја, оваплоћен у дуги, један од најстаријих и најупечатљивијих

[1] marina.janjic@filfak.ni.ac.rs

цивилизацијских симбола, будући да у најширем смислу дуга симболизује Божју славу, светлост и духовно присуство[2], док појава дуге на небу увек изнова фасцинира посматраче и изазива њихово дивљење.

Постоје различити ставови и тврдње о овој теми, али је Фолмарова једна од најупечатљивијих: „Боје су један од прајезика овог света. Преко боја саопштавамо себе и схватамо сигнале које нам наше окружење преко њих шаље. Онај ко разуме боје, разуме нешто више о овом свету. Мада се са бојама срећемо свуда – у нашем универзуму не постоји безбојни свет – ми се њима мало бавимо“ (Фолмар, 2011: 9). Исти аутор наводи и мисао Пола Сезана да: „Боје делују на свим нивоима: телесном, духовном и душевном. Како се то деловање може објаснити? То је енергија која мотивише, утиче на концентрацију, продубљује сазнање, поимање, разумевање, запамћивање“. Гете је, на пример, у познавању деловања боја видео кључ за разумевање живота па његов јунак, Фауст, закључује на почетку другог дела трагедије како по шареном одсјају препознајемо живот.

Парадоксално је сазнање да упркос аутентичној визуелној перцепцији, боја уствари и не постоји, већ представља чулни утисак који настаје када светлост таласне дужине између 400 и 700 нанометара падне на мрежњачу ока. Светлост, безбојно енергетско зрачење, изазива у специјалним ћелијама у оку, које представљају чулне рецепторе, нервни импулс који се спроводи до мозга и тамо се, на досад још увек углавном неразјашњен начин, у човековој свести појављује представа о боји (Исто: 12). Истина је такође да управо светлост, без које нема живота, доживљавамо преко боја тако што се сунчеви зраци преливају у седам различитих боја (црвена, наранџаста, жута, зелена, плава, индиго и љубичаста) и њихових нијанси доступних нашој визуелној перцепцији.

Алберт Ајнштајн је доказао двоструку природу светлости, честичну и таласну. Боја на људско тело не делује само као талас, већ и директно материјално, као честице. То представља још једно могуће објашњење због чега на нас делују и боје које не видимо. Занимљиво је да боја преко мозга делује директно на човекову енергију. На тај начин, одговарајућим избором боја могу се отклонити електромагнетске блокаде како би енергија поново слободно потекла да бисмо се осећали добро, лако и полетно. На основу овога лако је закључити да боје имају исцелитељску моћ и да се користе у терапеутске сврхе. Такође, боје делују на наше психичко здравље. Оне представљају храну за душу и за чула. Сва чулна опажања утичу на наша осећања, а боје то чине у нарочитој мери, те смо склони повезивању осећања и боје (црвена је боја среће и радости и сматра се симболом љубави, страсти и чежње). Боје аутоматски изазивају несвесне реакције и асоцијације (које су делом архетипске, тј. урођене, а стога и суштинске): плава умирује, зелена је спокојна, жута је боја сунца.

[2] У Библији дуга се тумачи као физички знак савеза између Бога и свих живих бића на Земљи; као симбол наде и помирења након потопа и симбол Божанске верности и бриге.

2. Психолошки утицај боја

Опште је познато да боје изазивају различите психолошке ефекте приликом рецепције разноврсних сензација из окружења: јарки црвени тонови подстичу енергију (која у појачаном интензитету може деловати раздражљиво или агресивно), док су зелени и плави тонови релаксирајући, умирујући и освежавајући. Боје које емитују пуно светлости, као на пример жута и наранџаста, јесу топле и просто зраче са обојене површине, док боје које јако апсорбују светлост, као рецимо плава и љубичаста, јесу хладне и просто увлаче посматрача у обојену површину. Психолошки утисак је да топле боје „греју", тј. дају осећај топлине, док хладне боје „расхлађују", тј. дају осећај свежине. Топле боје сугеришу живахну ведрину и пријатност, а хладне дистанцу, концентрацију и мир. Са друге стране, светле боје стварају визуелни утисак већег простора, док га тамније визуелно сужавају; светле боје одају осећај ширине и прозрачности, будности, концентрације, а тамне су спиритуалне, мистичне, успављујуће, те демотивишуће за радну атомсферу.

На основу различитих доживљаја и утицаја боја на психу отвара се шира перспектива психологије боја као изузетно важне области за наставне процесе. Речју, боје могу деловати мање или више подстицајно на различите начине (колорит у учионици, дидактичком материјалу, уџбеницима) у току реализације наставе. Помоћу боја градиво се може лакше разумети, научити и запамтити, може се поспешити не само мотивација за учење, већ и снага перцепције, концентрације и когниције. Овај аксиом у психологији боја потврђује се континуирано у пракси јер се поједини студенти и ученици неретко служе подвлачењем градива маркерима различитих боја приликом читања и разумевања текста у циљу његовог лакшег схватања и запамћивања. Аутори уџбеника и креатори стандарда за израду уџбеника знају да странице у боји нису само естетско решење, већ представљају психолошко-емоционалну позадину учења и директну пречицу и олакшицу у савладавању градива, будући да имају моћ утицаја на когнитивне и меморијске процесе. Оно што се дешава у овим процесима јесте асоцијативна повезаност боја и информација, при чему се информације најпре складиште визуелно, а затим и вербално, чиме се увезује „дупли код" у мозгу као својеврсна унутрашња представа градива. Дакле, људски мозак успешније функционише кроз симбиозу боја и језика. Разлог томе лежи у психолошком утицају боја на човека, на провоцирању његових емоција и расположења, при чему је, за подстицаје перцепције и активацију мозга, битан је одабир и комбинација оних боја које ће изазивати осећаје пријатности и позитивног расположења.

Важно је истаћи да се утицај боја на когницију не исцрпљује само мотивацијом, већ надаље подразумева нервну стимулацију мозга да класификује и логички организује предмет сазнања. Другим речима, боје у настави користе се као визуелна обележја информација.

Позитивне ефекте учења уз помоћ боја психолози називају синдромом „визуелног сидрења“ и објашњавају их тиме што изабрана боја постаје „сидро“ за информацију коју желимо упамтити. Усидравање је: „процес повезивања подстицаја или представе са неком реакцијом која тиме бива покренута“ (О'Конор, Сејмур, 2006: 323). Боје у овом случају предсављају визуелне представе информација, па у мозгу изазивају реакције у виду о/сећања (задовољства поводом разумевања и запамћивања градива). Ако ученик користи посебне боје за дефиниције, посебне за анализу, потом за опис, класификацију и набрајање, мозак развија унутрашњу представу ових когнитивних садржаја, услед чега брже реагује и лакше се присећа новог наученог садржаја. Дакле, новостечено знање се „усидри“ уз помоћ боје, па ће ученик приликом обновљања градива најпре „призвати у сећање“ боју са којом у пакету стиже и сам садржај градива. Тако се уз помоћ учења у боји умногоме се олакшава процес разумевања, запамћивања и репродукције знања. Ово су природни процеси асоцијативног везивања и стварања унутрашње представе где боја представља визуелну повезницу и постаје кључна за активизацију меморисаног градива. Она постаје симбол за генерисање информација и спона ка различитим деловима граматике и језичких тема. Притом, та визуелна асоцијација има додатне емоционалне конотације: задовољства, смирења, хармоније, дубине поимања, ентузијазма, што даје генерални осећај пријатности приликом учења ученику, руши негативне психолошке баријере према градиву и повећава дозу самопоуздања. Унутрашња представа подразумева „обрасце информација које стварамо и складиштимо у мислима, заједно са сликама, емоцијама, звуцима, осетима, мирисима и укусима“ (Исто)[3]. Другим речима, боја у настави постаје моћно средство афективне стратегије које спречава граматичку анксиозност на часу[4].

[3] Како ефекат визуелног сидрења функционише? Перцепција боје у вези је с кретањем светлосних честица одређене таласне дужине до мрежњаче ока, на којој се активирају конуси осетљиви на боје. Они шаљу сигнал мозгу који долази до неуронске мреже мозга где се јавља реакција на подстицаје кретања светлосних честица, тј. испровоцира се одговор путем синапсама асоцијативно повезаних неурона. Дакле, сигнал добијен светлошћу подстиче у мозгу когнитивне и емоционалне процесе, активирајући више делова мозга истовремено јер информације нису похрањене само вербално већ и емоционално и визуелно. Тако сензор за боје асоцијативно активира и сензор за емоцију и сензор за информацију. Ефекат визуелног сидрења подразумева, дакле, мултисензорно памћење. Тако се неурологијом боја поспешује емоционално подупрта, трајнија и поузданија меморија него у случају када информација није усидрена бојом.

[4] „Aktivacija različitih regija mozga omogućava tzv. multisenzorno pamćenje. Drugim riječima, informacije nisu pohranjene samo u verbalnom obliku nego se povezuju s vizualnim i emocionalnim stimulansima. Zato šarene bilješke ostavljaju jači trag u sjećanju nego crno-bijeli tekst“ (https://star.study/bs/novost/da-li-ste-znali-da-boje-markera-uticu-na-pamcenje/1694).

2. Дидактички приступ бојама – метода колорита

Употреба боја у дидактичке сврхе у наставном процесу заснована је на чињеници да људски мозак у данашњем добу хвата 80% информација визуелним путем (I. Zjakić, M. Milković, 2010: 102), те да стога боје могу имати веома значајан утицај на перцепцију градива. Метода боја заправо јесте вид примене разноврсних облика методе мнемотехнике у настави као што је: израда мапа ума (у боји), метода кључних речи (у боји), метода визуелне асоцијације (Јањић, 2015: 77). Метода боја не захтева додатно време нити посебан ангажман током студиозног учења. Довољно је да ученик има разрађен принцип у организацији примене боја. Боје се могу користити у виду оловака у боји (фломастера, маркера) за подвлачење и писање или се пак ова метода може применити у виду самолепљивих папирића у боји за обележавање страница у књизи и делова текста. Боје могу бити примењене тематски или организационо (дефиниције, важно, врсте и подврсте) за селекцију битних од периферних делова текста. Дакле, најбоља препорука за брзо и ефикасно учење јесте: лекције мисаоно обрадити и направити своје белешке, скрипта или мапе ума уз примену дидактике боја. Тако ће ученик имати у глави визуелни преглед скрипата или бележака, који асоцира на делове градива, што олакшава утврђивање и обнављање и при том га чини и пријатнијим.

Многобројна истраживања о учењу уз помоћ боја доказала су одавно да су резултати учења и трајности знања вишеструко бољи када ученици бојама маркирају лекције[5]. Није занемарљива чињеница ни да емоционална пријатност коју одређене боје изазивају и „позајмљују је“ градиву представља важан мотивацијски фактор у учењу. Дакле, „знање у боји“ прија срцу и уму ученика, чини белешке примамљивијима и разумљивијим. Притом треба имати у виду да је наклоност ка бојама у крајњој линији индивидуални чин. Неким ученицима су пријатнији топли, а другим хладни тонови. Стога ученици треба да своје обојене лекције комбинују према властитом нахођењу, експериментишући приликом избора и употребе боја и њихових тонова. Тај процес се назива персонализација боја и доноси најбоље резултате у индивидуалном учењу. Због емоционалног деловања боја на ученике,

[5] „Psiholozi već decenijama proučavaju način na koji boje utiču na ljudsku percepciju. Prema određenim istraživanjima, boje nisu samo vizualna stimulacija, već direktno provociraju emocije i pomažu mozgu da bolje klasifikuje informacije. Na primjer, crvena boja je povezana s uzbuđenjem, oprezom i energijom. Kada student podvuče važan pojam crvenim markerom, mozak ga doživljava kao signal da obratimo veću pažnju i stoga se ti podaci lakše pamte.
Plava boja s druge strane označava smirenost, stabilnost i fokus. Korisna je prilikom bilježenja informacija koje zahtijevaju logičko povezivanje ili analizu jer umiruje kognitivni proces i smanjuje nervozu. Zelena se povezuje s ravnotežom i harmonijom, što je idealno kada se želi zadržati koncentracija tokom dužeg perioda učenja. Žuta, koja asocira na svjetlost i energiju, često pomaže u isticanju ključnih pojmova jer je vizualno vrlo primjetna“ (Исто).

оне су снажан мотивациони фактор на часу и приликом учења, захваљујући томе што су наставни садржаји у боји занимљивији и оку привлачнији, било да је реч о презентацији дигиталног градива или графичког дизајна лекција у уџбеницима. Боје могу бити врло корисне и приликом организације учења од стране ученика током тромесечја или полугођа везано за израду плана читања обавезне лектире, завршетка пројектно-истраживачких задатака, полагање контролних и писаних вежби, одговарања за оцену и др., тако што би се у њиховим планерима и роковницима одређеним бојама маркирали наставни рокови, задаци и циљеви.

Када је реч о учењу сматра се да црвена боја повећава перцепцију детаља (https://www.sciencedaily.com/releases/2009/02/090205142143.htm); наранџаста побољшава расположење, поспешује проток кисеоника у мозак, а тиме и неуронско функционисање; (https://www.shiftelearning.com/blog/how-do-colors-influence-learning); жута боја поспешује пажњу, креативност и стваралаштво (https://www.kaplanco.com/ii/using-color-to-enhance-learning). Плава боја је највише је повезана са интелигенцијом, знањем, мирноћом и концентрацијом[6]. Боје које би наставник требало да користи приликом обраде новог градива јесу: црвена, жута, наранџаста јер су то топле боје које буде и провоцирају интересовање, апсорбују поглед ученика, фокусирају пажњу ученика и делују подстицајно за рад. За анлизу и синтезу градива, за рад на тексту, при решавању задатака, тестирању, диктирању, увежбавању и утврђивању градива боље је користити плаву и зелену јер су хладне, не апсорбују, већ одбијају енергију, делују смирујуће, подстичу на размишљање, смањују тензију и напрегнутост нервних ћелија. Треба избегавати једнообразуну визуелну ситуацију у настави којој се користе монохроматске боје, већ је за стварање веселије, креативне и подстицајне атмосфере за рад и учење боље комбиновати топле и хладне нијансе: плаве и зелене са жутим, наранџастим и црвеним.

Практично, дефиниција подвучена црвеном бојом (црвено значи: *Пажња! Важно! Стани и погледај*!) шаље мозгу сигнал о значају тог дела, подстиче се мождана активност и тај се податак издваја и лакше памти. Плави маркер рефлектује продубљеност и смиреност, фокус и контемплацију, док зелени психички опушта и анулира анксиозност приликом учења, те су као такве подстицајне за когнитивне процесе, доприносе усредсређености на проблематику, призивају промишљање, тумачење. Зелена боја „одмара

[6] Meanings of Basic Colors and Their Relation to Color Psychology Red signifies love and passion but, in education, it indicates importance and acts as a visual stimulant. Blue, the color of the sky, signifies clarity and calmness, but in education, it denotes precision and speed. Yellow, the color of the sun, signifies joy, and in education, it enhances visual perception. Green, the color of nature, signifies vitality and activity in educational contexts. Black, typically a color of sadness, is fundamental in education for its ease of readability. (The Psychology of Colors in Education: How Colors Affect Students' Learning and Mood, https://masarat-sy.org/en/the-psychology-of-colors-in-education-how-colors-affect-students-learning-and-mood).

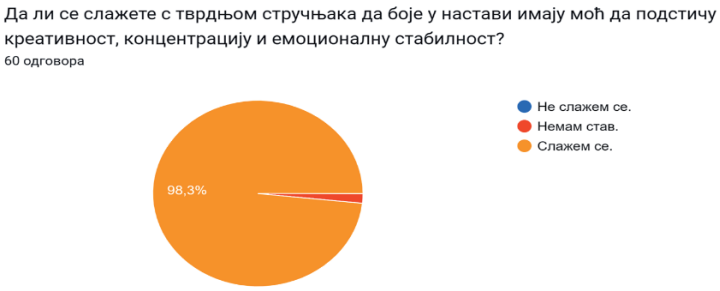
очи“, прија духу, олакшава и продужава континуитет сконцентрисаности на проблем током вишечасовног умног рада. Стога су ове боје погодне и као допуна енеријера учионице (пастелне нијансе за зидове, завесе, клупе), али и као колоритна позадина лекције или нијанса за маркирарање експлама-тивних делова текста (у којима се суштина лекције образлаже, анализира, објашњава). Како би се избегла монотонија у колориту, црвена, жута и наранџаста, боје светлости и енергије, могу се такође користити приликом наглашавања кључних појмова и дефиниција. На основу наведеног можемо закључити да су топле боје које емитују енергију активне, подижу радну енергију, и да подстичу интересовање и умну активизацију, док су хладне боје пасивне јер изазивају осећај смирености и опуштања, подстичу контемплацију и размишљање и хармонизују духовно стање.

Будући да одређене боје изазивају одређена емотивна стања и расположења, потребно је овај моменат искористи против монотоније и када је реч о радном простору за учење и рад (учионице, кабинети, библиотека). За подстицање мотивације битно је психолошки стимулативним бојама фарбати зидове, бирати намештај за учионице и радне просторе, избегавајући једнолично сивило. Препоручује се да се у ентеријер учионице (на подове, зидове, намештај, завесе, декорацију) додају сегметни пастелних боја у комбинацији са детаљима јарких боја (део зида или један зид окречити пријатном црвеном нијансом, а никако сва четири зида јер превише црвене може изазвати агресију или узнемиреност; то исто важи и за јаркожуту или било коју интензивну топлу боју).

3. Практична примена боја у учењу – истраживање и резултати

У настојању да проверимо горенаведене тврдње и ставове у вези са дидактиком боја, урадили смо пилот истраживање у октобру 2025. године, анкетирајући студенте Филозофског факултета у Нишу с циљем да сазнамо да ли боје утичу на њихово учење, разумевање и запамћивање градива. Превасходни задаци овог истраживања били су усмерени ка утврђивању сазнања о томе да ли студенти примењују методу бојења приликом савлађивања градива, на који начин то чине и који је њихов избор боја при учењу. Анкетни лист, који је садржавао 15 питања, попунило је 60 студената износећи недвосмислене ставове о примени и утицају боја током когнитивних процеса. Наводимо добијене резултате.

1. Чак 98,3 % студената се сложило са тврдњом да боје у настави имају моћ да подстичу креативност, концентрацију и емоционалну стабилност.

Графикон бр. 1: Емоционално-психолошки утицај боја

2. Њих 83,3 % сматра да боје делују веома подстицајно на концентрацију приликом учења.

Графикон бр. 2: Утицај боја на концентрацију

3. Да је важан и подстицајан утицај боја у радној средини, тврди 70% студената, док се 26,7% изјашњава да им је свеједно.

Графикон бр. 3: Утицај боја у просторијама за учење

4. Надаље, бојом маркиран текст олакшава рецепцију градива – мишљење је 60 % испитаних, док за 31,7 % то важи понекад.

Графикон бр. 4: Маркирање делова текста

5. Да им визуелизација информације у боји помаже да боље запамте градиво, тврди чак 73,3% испитаних студената, док њих 23,3% каже да је то само понекад тако.

Графикон бр. 5: Утицај боја на запамћивање градива

6. Фотографско памћење у боји текста има 65% испитаника, а 30 % понекад.

Графикон бр. 6: Фотографско памћење у боји

7. Њих 73,3 % маркира фломастером у боји садржај градива приликом учења, док 16,7% студената то чини понекад.

Графикон бр. 7: Употреба фломастера приликом учења

8. Укупно 65% испитаника се слаже с тврдњом да плава боја у материјалима за учење подстиче смиреност, смањује стрес и доприноси бољој концентрацији, док њих 28,3 % нема став о овом питању.

Графикон бр. 8: Утицај плаве боје на концентрацију

9. Укупно 78,3 % испитаника се слаже с тврдњом да зелена боја у току процеса учења ствара осећај природне хармоније, опуштености и менталне јасноће, док њих 18,3 % нема став.

Графикон бр. 9: Утицај зелене боје на опуштање током учења

10. Укупно 38,3 % се слаже с тврдњом да ружичаста боја у току процеса учења побољшава емотивну стабилност и осећај сигурности, док половина испитаних нема став.

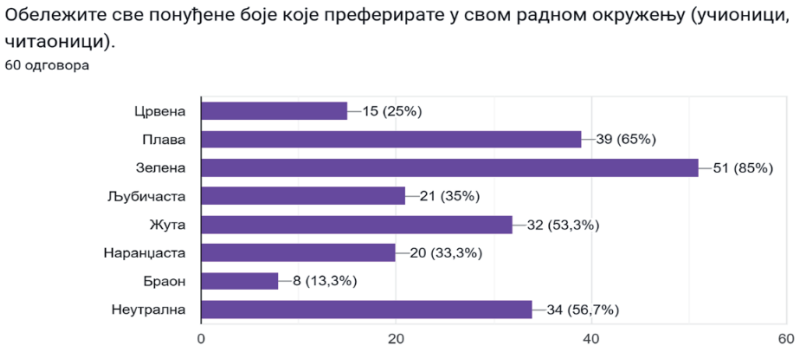
Графикон бр. 10: Утицај ружичасте боје на емотивну стабилност

11. Укупно 56,7 % студената се слаже с тврдњом да жута боја у току процеса учења подстиче срећу и оптимизам, подстичући позитивне мисли, док њих 30 % нема став, а 13,3 % се не слаже.

Графикон бр. 11: Утицај жуте боје на оптимизам

12. Замолили смо студенте да обележе боје које сматрају подстицајним у просторијама за учење и добили следеће резултате: на првом месту то је зелена, за коју се определило 85% анкетираних; следи плава са 65%, затим жута са 53,3%, љубичаста са 35%, наранџаста са 33,3%, црвена са 25% и на крају браон коју је заокружило 13,3 % анкетираних, док је 56,7 % студената показало наклоност ка некој неутралној нијанси

Графикон бр. 12: Подстицајне боје у учионици

13. Упитали смо их којим бојама подвлаче градиво ради бољег запамћивања и сазнали да је то на првом месту зелена са 73,3% нотификација, затим наранџаста са 71,7 %, на трећем месту плава са 66,7%, затим љубичаста са 46,7%, затим црвена са 41,7% и на крају црна са 10% обележавања, док се свега 8,3% изјаснило да не подвлачи текст који учи.

Графикон бр. 13: Подстицајне боје у организацији текста

14. Питали смо студенте које боје подстичу концентрацију током учења. Највећи број њих се изјаснио за плаву (60%), зелену (56,7%) и црвену (50 %), а нешто мању популарност имају љубичаста (35,7 %), наранџаста (31,7%).

Графикон бр. 14: Подстицајне боје за концентрацију

15. На питање отвореног типа да изнесу личне импресије везано за боје приликом учења, добили смо разноврсно обликоване реакције, али јединствене у ставу да су боје јако важне за запамћивање градива. Преносимо неке од њих:

> „Ja prilikom učenja volim da se okrenem osnovnim bojama – crvena, žuta i plava ali i ljubičasta, kada se radi o podvlačenju, praktikujem pastelne boje koje nisu previše jake, to mi izuzetno pomaže pri učenju i podvlačenju. A kada govorimo o okruženju prilikom učenja, plava i ljubičasta su moj glavni izbor".
> „Po mom mišljenu mislim da je crvena boja, a za markiranje gradiva u štampanoj formi mislim da koncentraciju tokom učenja podstiče žuta boja".

На основу добијених одговора можемо потврдити почетну хипотезу о дидактици боја јер су студенти убедљиви у свом готово јединственом ставу да су свесни позитивног утицаја топлих и хладних боја на сам ток и комплетан процес учења од перцепције и мотивације, преко концентрације и запамћивања и да их и сами често користе приликом усвајања градива. Такође, претежна већина испитаних студената је свесна важности боја у учионици и просторијама за рад, па је избор боја по психолошко-дидактичким препорукама је интензивно присутан у њиховој потенцијалној радној атмсофери, с тим што је давање приоритета појединам бојама ипак ствар личног опредељења.

5. Лингвометодика боја

Захвљујући бојама, говорници у многоме на менталном и језичком плану кодирају стварност, што се може применити и у настави српског језика и културе изражавања. То подразумева усаглашавање семантике и

симболике боја са семантиком речи и њиховом функцијом у реченици и правилима писања и изговора. У наставку наводимо потенцијалне обрасце примене лингвометодике боја као пример и подстицај за сопствене креације од стране наставника-практичара.

Пре свега, то се најочитије огледа у обради лексикологије. Понајпре, ту треба имати у виду емоционалну лексику и експресивне изразе који сами по себи конотирају одређене емоције и њима својствене боје по устаљеној симболици. Поред тога што би приликом богаћења речника за хроматско маркирање речи могле бити коришћене боје које одговарају лексички уобличеним појавностима, исто тако би позитивна лексичка значења могла бити хроматски дочарана «веселим» бојама, негативна значења осенчати или подвући тамним нијансама (нпр. сивом, црном, браон). Када је, на пример, реч о обради антонима, потребно је контрастирати боје којима се маркирају речи супротног значења и то може бити по принципу светло – тамно, а боју бирати асоцијативно са значењем супростстављених лексема. Нпр. антонимски пар лако – тешко би могао бити подвучен или уокружен пастелним тоном за појам „лако“, а тамнијим за појам „тешко“ (нпр.: крем – браон, светлоплаво – тегет).

Визуелне асоцијације сваке врсте речи са одређеном бојом могле би бити од велике помоћи ученицима да запамте веома сложену морфологију српског језика. Приликом кодирања врста речи, може се начинити селекција боја према њиховом психолошком утиску: црвена као боја динамике, може се користити као подлога за глаголе, зелена за именице, као боја која подразумева менталну јасноћу, стабилност. Исто тако неким асоцијативно изабраним критеријумом могу се бојом обележити и остале врсте и подврсте речи како би их ученици лакше упамтили. Будући да врло лако долази до преклапања врста речи у меморији ученика, битно је бојама контрастирати управо оне врсте које се олако поистовећују: придеве и прилоге, придеве и придевске заменице, предлоге и везнике, речце и узвике. За обележавање именица мушког рода може се употребити плава (што је у нашој традицији симболична боја за дечаке), док би то за именице женског рода била црвена или розе (што је у нашој традицији симболична боја за девојчице), док би се за средњи род могла користи жута или нека друга неутрална боја.

«Визуелно сидрење» бојама је нарочито важно за падежни систем где би заправо требало комплементарним бојама «увезати» падеж (облик речи) са његовим одговарајућим значењем и функцијом. Те боје би могле бити хоризонтално мапиране. Вертикално мапирање бојама би се показало веома успешним када је реч о синонимним значењима косих падежа. Тако би се успоставила парадигма боја према граматичким значењима или функцијама.

Када је реч о синтакси, субјекат, предикат, одредбе и допуне треба маркирати изабраним различитим бојама унутар реченице. Ако се придржавамо претходног предлога о бојењу врста речи, аналогно томе субјекат би мо-

гао бити обојен зеленом (статика), предикат црeном (динамика), допуну тј. објекат жутом, наранџастом (упечатљиво), а одредбе плавом, љубичастом бојом. Избор боја за врсте речи и њихове синтаксичке улоге могу допринети да се синхронизацијом колорита асоцијативно и визуелно повежу врсте речи, њихови облици, функције и значење у реченици. Тако би примена боја у настави олакшати учење српске граматике деци наше дијаспоре.

Исто тако, када је реч о правопису, и овде „визуелно сидрење“ бојама може бити од великог значаја за запамћивање правила. Овде би „сидро“, тј. боја, могло бити усаглашено са правилима саобраћајне светлосне сигнализације (семафора) – зеленом бојом обележити правилно написане речи и реченице, а правописне погрешке нотирати црвеном бојом. Правописна правила истаћи наранџастом, а ексклузивне детаље у правопису (изузетке) љубичастом бојом.

Настава српског језика била би у многоме олакшана путем израде мапа ума и дијаграма које су, опет, засноване на симболици и психологији боја. Ако на часу примењујемо систем проблемске наставе или организујемо говорну вежбу расправе, наставне материјале са налозима и истраживачким задацима бојимо наранџасто, а аргументацију и разрешење зелено. Овакав визуелни редослед у етамама часа доводи до емоционалане стабилизације, а притом помаже при рекапитулацији и упамћивању градива.

Када радимо корекцију и евалуацију тестова знања из граматике или исправку писмених састава, методички је корисно увести колор-код за маркирање грешака: на пример црвена боја за исправку правописа, плава за граматичке грешке, љубичаста за стилске, а зелена за лексикосемантичке. Ово омогућава ученику не само да види грешку, већ и да разграничи врсту грешке, олакшавајући му процес самокорекције.

6. Закључак

Након свега наведеног можемо закључити да се боје могу инкорпорирати у све сегменте наставе српског језика и значајно утицати на методичку обликованост часа. На основу спроведеног истраживања утврдили смо да боје не само да могу имати веома позитиван утицај на перцепцију, разумевање, усвајање и меморисање градива из области граматике српског језика, већ их већина студената успешно користи. Било да је реч о техници подвлачења, уоквиравања или сенчења бојама одабраних делова лекција, сидрење бојама помаже ученицима у лакшој и бржој рецепцији одабраног градива уз позитивне емоције и доживљај језичких тема. Усклађеност теорије и праксе примене боја у настави потврдило је да црвена, наранџаста и жута утичу на фокус, енергизацију и појачану перцепцију, док зелена и плава доприносе удубљивању, јачој концентрацији и разумевању проблематике која се

обрађује. Дидактика боја нам је показала да се комбинација колорита веома успешно може примењивати у лингвометодичке сврхе и помоћи ученицима у приликом мапирања и логистичке организације језичких јединица унутар граматичког система. Боје се подједнако ефикасно могу примењивати приликом примене методичких поступања (рад на пројектно-истраживачким задацима, решавање налога и сарадничких императива, учење правописа или код оцењивања диктата, писменог састава и контролних вежби). Не од мањег значаја јесу боје у наставном ентеријеру. У учионици и наставном мобилијару, украсима и наставним средствима, боје могу бити подстрекач радне атмосфере и пријатног осећања током наставног процеса.

Стога, иако да сада запостављена, ова тема заслужује даљу и детаљнију елаборацију у настави српског језика. Користећи се благодатима психологије, симболике и лепоте боја, ученици могу значајно унапредити своја постигнућа у области српског језика.

Цитирана литература

Јањић, 2017: М. Јањић, *Методичке рефлексије о савременим аспектима наставе фонетике и фонологије српског језика*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу.

Folmar, 2011: K. Folmar, *Velika knjiga o bojama*. Beograd: Laguna.

O'Konor – Sejmur, 2006: Dž. O'Konor – Dž. Sejmur, *Uvod u NLP*. Beograd: Plato.

Taylor, 2006: R. Taylor, Reduction of physiological stress using fractal art and architecture. *Leonardo*, 39(3), 245–251.

Hagerhall et al., 2008: C. Hagerhall – T. Laike – R. Taylor – M. Küller – R. Küller – T. Martin, Investigations of human EEG response to viewing fractal patterns. *Perception*, 37(10), 1488–1494.

Zjakić – Milković, 2010: M. Zjakić – M. Milković, *Psihologija boja*. Varaždin: Veleučilište u Varaždinu.

University of British Columbia, 2009: University of British Columbia, Effect Of Colors: Blue Boosts Creativity, While Red Enhances Attention To Detail. *ScienceDaily*, 6. 2. 2009. Available at: www.sciencedaily.com/releases/2009/02/090205142143.htm.

Извори

Color Psychology: Use Cool Colors to Set Just the Right Mood for Learning, https://www.shiftelearning.com/blog/color-psychology-elearning-part2 (посећено 9. 2025)

Effect of Colors: Blue Boosts Creativity, Red Enhances Attention to Detail, https://www.sciencedaily.com/releases/2009/02/090205142143.htm (посећено 9. 2025)

How Color Psychology Influences Learning in eLearning Environments, https://www.shiftelearning.com/blog/how-do-colors-influence-learning (посећено 9. 2025)

Using Color to Enhance Learning and Influence Mood, https://www.kaplanco.com/ii/using-color-to-enhance-learning (посећено 9. 2025)

Da li ste znali da boje markera utiču na pamćenje? https://star.study/bs/novost/da-li-ste-znali-da-boje-markera-uticu-na-pamcenje/1694 (посећено 9. 2025)

Marina Janjić

MOTIVATIONAL AND COGNITIVE ROLE OF COLORS IN TEACHING SERBIAN LANGUAGE

Summary

The paper deals with the research of the influence of colors on the reception of materials in the field of Serbian grammar. Although the undoubted perceptual influence of colors in all areas of life has long been recognized, very little attention has been paid to this topic in the theory of teaching the Serbian language. The key question from which we start is whether colors can influence the perception of materials in the field of teaching the Serbian language, and then which colors can increase students' concentration, direct their focus on important teaching content, stimulate perception and strengthen memory, influence students' creativity and create an emotionally stimulating and pleasant atmosphere in the classroom.

Keywords: Serbian language, teaching, colors, cognition, perception, memory, concentration, creativity